

BETH KEMPTON

WABI SABI

DE JAPANESE WIJSHEID
VOOR EEN PERFECT
IMPERFECT LEVEN

はじめに

INLEIDING

Het is een koude decemberavond in Kyôto, de voormalige keizerlijke hoofdstad van Japan. Ik ben door de duisternis naar de Shôren-in, een kleine, niet zo toeristische tempel, gelegen aan de voet van de Higashiyama-bergen, gefietst. Vanavond zijn de tuinen van de tempel zacht verlicht. Het gedimde licht spint een mysterieus draad tussen de tegen de lucht afstekende dennenbomen en de mysterieuze bamboeosjes.

Ik doe mijn schoenen uit en stap naar binnen op een gewreven vloer, die door achthonderd jaar van schuifelende voetstappen en ruisende gewaden zeer sterk glanst. De brede vloerplanken, door ouderdom gevlekt en donkerder geworden, komen uit het keizerlijk paleis. Ik ga aan de achterkant op de veranda, die om de hele tempel heen loopt, zitten. Mijn tenen zijn bevroren door de kou en mijn adem is zichtbaar in de wolkjes voor mijn gezicht.

De lucht is gevuld met wierook. Het ruikt als de kleur paars, hoewel ik niet kan uitleggen waarom. Verspreid door de tuin zijn er lichtjes te zien die dan weer helder en dan weer zwakker schijnen. Het lijken wel duizenden sterren die harmonieus adem lijken te halen. Slechts tien minuten hiervandaan bruist het uitgaansgebied van Gion van de energie van licht ontvlambare toeristen, dronken zakenmannen en attente geisha's. Maar hier, bovenaan een smalle, glooiende weg aan de oostkant van de stad, heb ik de stilte gevonden.

Boven mij schijnt een fluwelen maan door de bomen en werpt haar zilveren betovering over de vijver. Gevallen bladeren glijden over het oppervlak terwijl koikarpers zich verschuilen in het melkachtige water. Over een week zullen de takken van veel van deze bomen kaal zijn. Een maand later zijn ze misschien wel bedolven onder sneeuw.

Ik pak een afgefallen momiji-blad op. Het is blozend bordeauxrood en gekruld aan de randen. Het is een schat, gekreukeld en perkamentachtig als de rug van mijn oma's hand. Er ontstaat ruimte in mijn hart. Op dit moment heb ik alles wat ik nodig heb. Ik voel rustige tevredenheid, vermengd met melancholie omdat ik weet dat dit kortstondige moment nooit meer terugkomt.

Dit is de wereld van wabi sabi.

Wabi sabi verkennen

Wabi sabi is zeer belangrijk voor het esthetisch gevoel en de kalme aard van Japanners. Het is een levensopvatting die leidend is voor de manier waarop ze het leven ervaren, ook al wordt er zelden over gesproken. De invloed van wabi sabi is overal terug te vinden, en toch valt het nergens te zien. Mensen weten instinctief wat het concept 'wabi sabi' betekent, maar er zijn maar weinig mensen die het weten te verwoorden. Wabi sabi is een fascinerend raadsel, dat grote wijsheid belooft aan degenen die echt langzamer aan gaan doen om het te onderzoeken en hun hart ervoor openstellen.

In de afgelopen twintig jaar heb ik Japan vaak bezocht en ik heb er zo'n zeven jaar gewoond. De affiniteit die ik altijd heb gevoeld met Japanners verloochent mijn opvoeding aan de andere kant van de wereld. Ik heb mezelf ondergedompeld in de cultuur, bij Japanse gezinnen gewoond die geen Engels spraken, gewerkt in de complexe Japanse zakenwereld en de wereld van de plaatselijke overheid. Ook heb ik meer dan tienduizenden uren besteed aan studeren en reizen door het hele land. Maar ondanks dit alles is het me niet gelukt om een goede definitie van het bezielde concept 'wabi sabi' te vormen. Ik kon het voelen, maar het ontbrak me aan woorden om het uit te leggen.

Een aantal andere niet-Japanners hebben voor mij de wereld

van wabi sabi onderzocht, en de meesten hebben zich gericht op de fysieke kenmerken van objecten en omgevingen die zij associëren met het idee. Ik had altijd het gevoel dat er iets ontbrak aan deze uitleg. Ik heb lang het gevoel gehad dat wabi sabi veel diepgaander is dan we graag geloven, dat het op vele terreinen in je leven doorwerkt. Pas toen ik begon met onderzoek voor dit boek, besepte ik hoe diepgaand dat is.

Waarom wabi sabi?

De laatste jaren is het tempo in de maatschappij toegenomen, onze stressniveaus zijn torenhoog en we maken ons steeds drukker over geld, functietitels, uiterlijk en het eindeloos verzamelen van spullen. Ons gevoel van ontevredenheid is toegenomen terwijl we onszelf steeds harder pushen en proberen om meerdere ballen in de lucht te houden. We zijn overwerkt, enorm overbelast en overweldigd.

Al zo'n tien jaar lang help ik mensen om prioriteiten te stellen zodat ze een leven kunnen opbouwen dat is gericht op wat ze leuk vinden. In die tijd heb ik gezien hoe velen van ons zichzelf ziek maken door te veel verplichtingen op zich te nemen en zichzelf constant te vergelijken met anderen. Ook veroordelen of bekritisieren velen van ons zichzelf onophoudelijk. We slaapwandelen door onze dagen en onze gevoelens zijn afgestompt. We brengen te veel tijd door in afgesloten ruimtes. En we besteden meer aandacht aan beroemdheden, reclame en sociale media dan aan het verkennen van ons leven, met alle rijke mogelijkheden die het te bieden heeft.

Al enige tijd hoor ik het toenemende gerommel van een 'langzame' revolutie, een verlangen naar een eenvoudiger en zinvoller leven. Steeds meer mensen willen een leven dat vol schoonheid

zit, dat verbonden is met de natuur. Ze willen zich elke dag bruisend van energie voelen, en kunnen doen wat ze echt belangrijk vinden. Hoe vaker de mensen die naar me toe kwamen uitgeput en ongelukkig waren, compleet vastzaten, hoe meer ik de behoefte voelde om hun problemen op een nieuwe manier aan te pakken. Ook zocht ik naar eenvoudige middelen die hen konden helpen om authentiekere en bezieldere levens te leiden.

Toen ik hierover nadacht, moest ik denken aan de kenmerkende eigenschappen gratie, kalme en het gevoel van waardering van Japanners, die ik nooit ergens anders heb ervaren. Ze leken te verwijzen naar levenslessen die in de mouwen van de culturele kimono waren weggestopt. Ik vermoedde dat het iets te maken zou kunnen hebben met het ongrijpbare wabi-sabiconcept, dus ik ging eropuit om achter de waarheid te komen.

Het ondefinieerbare definiëren

Zoals ik al eerder zei, is het een lastige onderneming om een definitie van wabi sabi te formuleren. Het lijkt een beetje op het begrip liefde. Ik kan je vertellen wat ik denk dat het is en hoe het bij mij aanvoelt, maar pas als je het zelf voelt, weet je echt wat het is. Bijna zonder uitzondering begonnen de gesprekken die ik met Japanners over dit onderwerp had met: ‘Wabi sabi? Hmmm... Dat valt heel moeilijk uit te leggen.’ Dat komt doordat de meeste mensen het nooit hebben hoeven omschrijven en ook niet de behoefte hebben gehad om dat te doen. Ze zijn ermee opgegroeid. Het is de manier waarop ze zich in de wereld bewegen en schoonheid waarderen. Het zit in hun genen.

Aangezien ik wel van een uitdaging hou, drong ik verder aan. Nou, om precies te zijn: ik wachtte, keek en luisterde. Hoe meer ruimte ik aan mensen gaf om de betekenis van dit onuitgesproken

begrip, dat zo vertrouwd voor hen was, te verkennen, hoe interessanter het werd. Mensen kwamen met metaforen, handgebaren en knikten met hun hoofd. Ze legden hun hand op hun hart en er vielen lange stiltes. Ook waren er herhaaldelijk verwijzingen naar thee, zen en de natuur. Het gesprek eindigde bijna altijd met: 'Ik wil je boek lezen.'

Het is namelijk zo dat er geen algemene definitie van wabi sabi bestaat in de Japanse taal. Mocht er ooit een poging worden gedaan, dan geeft dat slechts het perspectief weer van de persoon die het uitlegt.

Mijn perspectief is dat van iemand die zich in een ongebruikelijke positie bevindt. Ik ben namelijk japanoloog én lifecoach. Omdat ik wilde proberen de grondbeginselen van wabi sabi in een reeks toegankelijke levenslessen te vatten, heb ik met mensen van allerlei rangen en standen gesproken. Ook heb ik boeken bestudeerd in oude bibliotheken, musea bezocht, gemediteerd in schaduwrijke tempels, theekommetjes vastgehouden, tijd doorgebracht in de natuur en door eeuwenoude Japanse gebouwen gedwaald. Na honderden gesprekken en uitgebreid onderzoek ben ik tot een reeks leidende grondbeginselen gekomen waarvan ik hoop dat het voor ons allemaal waardevolle lessen zijn. Je kunt ze in dit boek terugvinden.

Het wabi-sabigeheim

Door langzaam de lagen van het mysterie te verwijderen, ben ik gaan begrijpen dat de ware schoonheid van wabi sabi niet in dingen zit, maar in de aard van het leven zelf.

Wabi sabi is een intuïtieve reactie op schoonheid die de ware aard van het leven weerspiegelt.

Wabi sabi is het accepteren en waarderen
van de vergankelijke, imperfecte en
incomplete aard van alles.

Wabi sabi is een erkenning van de geschenken
van eenvoudig, langzaam en natuurlijk leven.

Wabi sabi is een toestand van het hart. Het is diep inademen en langzaam uitademen. Het wordt gevoeld in een moment van oprechte waardering; een perfect moment in een imperfecte wereld. We kunnen deze toestand bevorderen als we bereid zijn om details op te merken en blijdschap te ontwikkelen. We ervaren wabi sabi als we de meest authentieke, meest bezielde versie van ons leven leiden.

Het draait allemaal om het ervaren van de wereld door er echt middenin te staan, in plaats van de wereld langs de zijlijn te veroordelen. We vervangen strategie door gevoeligheid. We nemen de tijd om ergens aandacht aan te besteden.

De grondbeginselen van wabi sabi leren ons dat we perfectie moeten loslaten en onszelf moeten accepteren zoals we zijn. Ze geven ons de middelen om te ontsnappen aan de chaos en materiële druk van het moderne leven, zodat we tevreden kunnen zijn met minder. Ze herinneren ons er ook aan dat we elke dag naar schoonheid moeten zoeken, dat we moeten toestaan dat we erdoor worden geraakt en dat we, door dat te doen, dankbaar zijn voor het leven zelf.

Hoe gebruik je dit boek?

Om de diepgang en rijkdom van wabi sabi te begrijpen, beginnen we met een korte geschiedenisles die de toon zet voor alles wat

erna volgt. Hoewel dit boek geen gedetailleerde verhandeling is over Japanse esthetiek, geschiedenis, cultuur, filosofie of religie, zullen al deze onderwerpen in bepaalde mate worden behandeld, omdat ze belangrijke onderdelen vormen van het Japanse leven. Als je meer wilt lezen of meer inspiratie zoekt voor je ontdekkingsreis, blader dan naar 'Bibliografie' op pagina 262 en 'Adviezen voor het bezoeken van Japan' op pagina 256.

Als we eenmaal een idee hebben van de herkomst van wabi sabi, gaan we de kenmerken ervan verkennen, zodat we woorden hebben waarmee we ons kunnen uitdrukken. Daarna kijken we waarom deze oude wijsheid zo relevant is in ons moderne leven. Dit alles staat in hoofdstuk 1, dus ik raad je aan om dit hoofdstuk eerst te lezen. Vanaf hoofdstuk 2 vind je verhalen, inspiratie en advies om het concept op elk terrein van je leven toe te passen. Je kunt hele hoofdstukken lezen of je kunt eruit halen wat voor jou op dit moment van toepassing is. Er bestaat uiteraard geen perfecte manier om dit boek te lezen. Jij kunt eruit halen wat je nodig hebt.

Het geheim van wabi sabi zit 'm niet in de wereld zien met een logische geest, maar met een voelend hart.

Ga met me mee op reis

Dit boek is een uitnodiging om met mij mee te gaan als een nieuwsgierige ontdekkingsreiziger in een vreemd land. Weet dat je veilig bent, omdat ik bij je ben. De route die ik heb uitgestippeld leidt ons van de platgetreden paden af, langs bochtige paadjes, door oude houten hekjes, door oerbossen, langs kronkelende rivieren en diep de bergen in.

Zo af en toe zullen we stoppen in een theehuis langs de weg

Dit boek is een uitnodiging om te ontspannen in de schoonheid van je leven op elk moment, en om alles wat onnodig is weg te halen, om te ontdekken wat er binnenin zit.

om even te rusten en na te denken, een lift van vreemden te krijgen en te worden gezegend met onverwachte wijsheden van nieuwe vrienden. Er zullen tijden zijn dat we zingen onder het lopen en tijden waarop we moe zijn. We kunnen stoppen om onze pijnlijke lichamen onder te dompelen in een warmwaterbron of we laten ons troosten door de vallende sneeuw. Sommige dagen zullen we opstaan met de zon, op andere kuieren we onder de sterren.

Tijdens de reis kom je het bekende en het onbekende, het oude en het nieuwe tegen. Sommige dingen zullen de basis van waarin je geleerd hebt te geloven op de proef stellen. Ik zal altijd bij je zijn.

Laten we afspreken langzaam te reizen, grondig te verkennen en diep te graven terwijl ik deze oude Japanse wijsheid met je deel.

Een zoektocht naar wabi sabi is een reis naar het hart van het leven zelf. Open je ogen en accepteer het mysterie van alles wat eraan gaat komen.

Beth Kempton
Kyôto, 2018

「侘び寂び」とは

1 HERKOMST,
KENMERKEN
EN HUIDIGE
RELEVANTIE
VAN WABI SABI

Je kunt je hele leven doorbrengen in het gezelschap van Japanners en hen nooit het woord ‘wabi sabi’ hardop horen uitspreken. Als je de *Kōjien* openslaat, het meest gezaghebbende Japanse woordenboek dat je tegenwoordig kunt kopen, vind je wabi sabi er niet in terug.¹ Er zijn lange lemma’s voor de afzonderlijke woorden ‘wabi’ en ‘sabi’, maar niet een voor de twee woorden samen. Het woord bestaat in de gesproken taal, en er zijn wat boeken in het Japans over te vinden. Maar over het algemeen leeft het woord in het hart en de gedachten van mensen, in plaats van op papier. Ik kan me zelfs niet herinneren wanneer ik het woord voor het eerst tegenkwam. Het is alsof ik me de filosofie van wabi sabi heb eigen gemaakt door haar te absorberen in mijn tijd in Japan.

Als je een Japanner vraagt om uit te leggen wat wabi sabi is, zal hij of zij het begrip waarschijnlijk wel kennen, maar moeite hebben om er een definitie van te geven. Het is niet dat hij of zij het niet begrijpt, maar het is een intuïtief begrijpen. Het is een afspiegeling van een heel andere manier van denken en leren. Naast rijtjes stampen op school, leren veel Japanners door te kijken en te ervaren. Voor een logisch, rationeel denkende westerling kan dit moeilijk zijn om te begrijpen. Wij willen dat dingen stap voor stap worden uitgelegd. Wij gebruiken graag handleidingen en willen precieze vertalingen. Maar specifiek zijn en uitgebreide uitleg is niet de manier waarop Japanners te werk gaan. Om de wijsheid in deze cultuur echt te kunnen waarderen, moeten we ons ervan bewust zijn dat de echte boodschap vaak zit in het onuitgesprokene.

De herkomst van wabi sabi

Wabi sabi (in het Japans: 侘寂 of 侘び寂び)² bestaat uit twee afzonderlijke woorden die beide doordrenkt zijn van esthetische waarde. Allebei komen ze voort uit de literatuur, cultuur en religie. Wabi gaat om het vinden van schoonheid in eenvoud, en je losmaken van de materiële wereld om zo spirituele rijkdom en sereniteit te vinden. Sabi heeft meer te maken met het verstrijken

Het draait niet zozeer om 'wat' we zien, maar meer om 'hoe' we zien.

van de tijd, met de manier waarop alle dingen groeien en vergaan, en hoe het ouder worden het visuele karakter van die dingen verandert.

Beide ideeën zijn belangrijk in de Japanse cultuur, maar als ze gecombineerd worden om wabi sabi te vormen, wordt de betekenis ervan nog fascinerender.

De achtergrond

Stel je de wereld halverwege de zestiende eeuw voor. Het was een tijd waarin de wereld werd verkend door de zeevarende Europeanen. Zo begonnen de Spanjaarden en Portugezen handelsroutes over de hele wereld. Het was een tijd van kolonialisme en mercantilisme, waarbij het economisch beleid van veel landen was om zo veel mogelijk goud en zilver te verwerven.

De verf van Leonardo da Vinci's *Mona Lisa* was nog maar net droog, en *David* was nog maar zo'n twintig jaar eerder, rond de eeuwwisseling, uit het stuk marmer van Michelangelo tevoorschijn gekomen. In Engeland schreef Shakespeare zijn nieuwste meesterwerk.

China bloeide op onder de Mingdynastie, en was technologisch veel verder dan het Westen. De bevolking was ook zeer

ontwikkeld. Er gingen geruchten dat de Chinese overheidsambtenaren werden aangemoedigd om tussen de officiële vergaderingen door poëzie te schrijven en te kalligraferen.

Ondertussen was Japan aan het eind van de middeleeuwen verwickeld in een eeuw van oorlogsvoering en vernietiging. Hongersnoden, bosbranden en natuurrampen teisterden het land regelmatig. De belasting was hoog en armoede wijdverspreid. De maatschappij was zo verdeeld dat veel gewone mensen hun heil zochten in het boeddhisme, wat een aanzienlijke invloed had op de manier waarop mensen leefden.

Het land werd bestuurd door een keizer en er was een rechtbank, maar de shogun (militair leider) bezat de echte macht. Het land werd geregeerd door de militaire leenheren (daimio), die de plaatselijke territoriale gebieden bepaalden. Ze oefenden hun macht uit vanuit pas gebouwde kastelen. Ze stelden samoerai aan in de steden rond die kastelen om hen te beschermen en in hun legers te dienen.

De samoerai, die hoger in rang waren dan het gewone volk, waren goed opgeleid en machtig. Ze stonden bekend om hun enorme loyaliteit en toewijding waarmee ze hun daimio dienden. Onder hen was het zenboeddhisme populair vanwege de nadruk op discipline en meditatie. Een aantal van de grote tempels in de hoofdstad Kyōto waren omringd door *karesansui* (Japanse rotstuinen), die de essentie van de natuur weerspiegelden en inspireerden tot diepe contemplatie.

Veel samoerai waren geïnteresseerd in het theeritueel. Dit had twee redenen. De eerste was dat de thee hun een lichamelijke oppepper gaf (hij hielp hen wakker te blijven als ze op wacht stonden). Het spirituele voordeel van vreedzame en harmonische momenten creëren in hun gewelddadige levens was de tweede reden. Ze waren erop voorbereid dat ze konden sterven, dus ze

verwelkomden mogelijkheden om schoonheid te waarderen in een leven dat elk moment voorbij kon zijn.

Het was een tijd van groei voor belangrijke stedelijke gebieden, en in Japan waren de koopmannen in opkomst. Ze verdienden een fortuin als geldschietters van de samoerai, die slechts een beperkt salaris verdienden. Deze handel bevond zich op het randje van de wet, dus de koopmannen liepen het risico dat hun rijkdom op elk moment van hen kon worden afgepakt. Daardoor wilden ze er maar wat graag van genieten voor zolang het duurde.

Als gevolg daarvan hadden de regerende en de handeldrijvende klassen de neiging om kwistig hun geld uit te geven, ook al leefden veel gewone mensen nog steeds in relatieve armoede. Rijkversierde kastelen waren gevuld met schermen die waren ingelegd met bladgoud. Extravagante sociale bijeenkomsten waren populair onder de rijken en dat gold in het bijzonder voor theeceremonies. Degenen die de macht hadden, gaven de voorkeur aan Chinese theekommetjes en ander theegeroi, vandaar dat deze al snel statussymbolen werden. Een opmerkelijke waarnemer was misschien het ontstaan van de tegenstrijdige ideeën over thee opgevallen. Zo was thee zowel een spirituele ervaring als een opzichtige uiting van rijkdom waarbij het verzamelen van luxe theebehoefden zeer belangrijk was.

Hou die gedachte even vast terwijl we een korte omweg maken door de geschiedenis van thee.

De link met thee

Om de herkomst van het woord wabi te verkennen, begeben we ons in de wereld van de thee. De groene *matcha*-thee in poedervorm die we nu associëren met de theeceremonie, werd pas in 1191 in Japan geïntroduceerd. Deze thee werd meegebracht van-

uit China tijdens de Songdynastie door de monnik Myōan Eisai. Deze monnik geldt als de oprichter van de Rinzai-school voor zenboeddhisme in Japan. Hij liet de theezaden op drie plekken planten. Een ervan was Uji in de buurt van Kyōto. Deze streek zou een theeproducent van wereldklasse blijven voor de komende eeuwen. Zen, en het thee-ideaal, verspreidde zich snel in deze tijd.

Reeds in de vijftiende eeuw had monnik en theemeester Murata Shukō erkend dat de handeling van het bereiden en drinken van thee een afspiegeling van de zengrondregels kon zijn. Als gevolg daarvan heeft hij een belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van de theeceremonie. Shogun Yoshimasa, een voorvechter van culturele tijdverdrijven, gaf Shukō³ de opdracht een speciale theeceremonie te organiseren. Shukō maakte van deze gelegenheid gebruik om thee naar een hoger plan te tillen. Volgens Okakura Kakuzō in zijn oorspronkelijke essay *Het boek van de thee*, zou Japan al snel de cultus van ‘theïsme’ ‘verheffen tot een religie van estheticisme [...] gebaseerd op de verering van schoonheid tussen de onprettige realiteit van het dagelijkse bestaan.’⁴

Deze vereenvoudiging werd nog verder doorgevoerd door een man die Takeno Jōō heette. Hij studeerde in de eerste helft van de zestiende eeuw bij twee van Shukō’s volgelingen. Jōō was een dichter met een talent om de thee-idealen in versvorm weer te geven. Hij voerde veranderingen door in de theekamer door materialen in hun natuurlijke staat erin op te nemen. Hij zou later Sen no Rikyū, een zakenman en theemeester voor Toyotomi Hideyoshi, een van Japans beroemdste krijgsheren, sterk beïnvloeden.

Uiteindelijk zou Sen no Rikyū bekend komen te staan als de ware vader van de thee.

Eenvoud als esthetisch ideaal

Halverwege de zestiende eeuw was de theeceremonie een belangrijke sociale gebeurtenis geworden en een mogelijkheid voor de rijken om hun rijkdom te tonen. Hideyoshi vulde zijn opzichtige, compleet gouden theehuis met dure spullen, die voor het merendeel uit China waren geïmporteerd. Tegelijkertijd was zijn eigen theemeester Sen no Rikyū stilletjes een revolutie begonnen door de fysieke ruimte van de theekamer beduidend te verkleinen om zo de fundamentele regels van gerelateerde esthetische idealen te veranderen. Hij verwijderde alles wat onnodig was en hield slechts het echt noodzakelijke over: een ruimte om bijeen te komen, een verwijzing naar de natuur, een ketel en basisbenodigdheden... en tijd voor thee.

Met iets meer dan drie vierkante meter was Sen no Rikyū's intieme theekamer meer dan de helft kleiner dan de traditionele theekamers. De kleine ramen beperkten de lichtsterkte tot een minimum, zodat de gasten beter konden waarnemen met hun andere zintuigen. De gastheer en de gasten zaten zo dicht bij elkaar dat ze elkaar konden horen ademen.

Rikyū verving de dure keramieken vaas door een van bamboe, en een kostbare Chinese kom door een ouderwetse kom die was gemaakt door een tegelmaker die Chōjirō heette.⁵ Hij gebruikte een theeschepje van bamboe in plaats van een ivoren. Ook hergebruikte hij een eenvoudige puttemmer in plaats van een extravagante bronzen waterbak.

Rikyū voerde ook de belangrijke verandering door dat al het theegerei aan het begin van de ceremonie naar binnen werd gebracht en dat al deze hulpmiddelen pas aan het eind van de ceremonie werden verwijderd. Zo bleef de kamer opgeruimd en eenvoudig, waardoor de gasten hun aandacht konden richten op

de handeling van het theezetten. De delicate, natuurlijke schoonheid van de zorgvuldig gekozen bloemen uit het seizoen en de tot nadenken stemmende poëtische gekalligrafeerde tekst in de alkoof. Het draaide allemaal om de gedeelde ervaring op dat specifieke moment.

In één klap veranderde Rikyū de theecultuur van het aanbidden van rijkdom in het aanbidden van eenvoud. Het contrast met Hideyoshi's esthetische keuzes had niet groter kunnen zijn. Het was een moedige en radicale verwijdering van de traditie en de algemeen geldende opinie van wat aantrekkelijk was. In een tijd van soberheid bij het volk ging Rikyū in tegen de gangbare cultuur van overdaad bij de heersende klasse. Hij bracht esthetiek terug naar de basis, naar de eenvoudige, esthetische schoonheid die aanzet tot nadenken over de aard van het leven zelf.

De herkomst van wabi

Hoewel Rikyū de theeceremonie niet uitvond, bracht hij haar in de laatste jaren van zijn leven terug naar de filosofie van eenvoud en natuurlijke schoonheid, die tegenwoordig nog steeds belangrijk is in de Japanse cultuur. Rikyū's thee kwam bekend te staan als 'wabi-thee'.

Het woord wabi (dat kan worden geschreven als 侘 of 侘び) betekent 'ingetogen smaak'.⁶ Het had oorspronkelijk een taalkundige link met armoede, ontoereikendheid en wanhoop, van het werkwoord *wabiru* (侘びる: zorgen maken of kwijnen)⁷ en het eraan verbonden bijvoeglijk naamwoord *wabishii* (侘びしい: miserabel, eenzaam, arm).⁸

Vele eeuwen voor Rikyū's tijd werd er op deze manier in de Japanse literatuur naar verwezen. Bijvoorbeeld in de *Man'yōshū* (letterlijk: 'Verzameling van tienduizenden blaadjes') uit de acht-

ste eeuw na Chr., de oudst bestaande verzameling van Japanse poëzie, in Kamo no Chōmeis beroemde korte verhaal *Hōjōki* ('Een verslag van mijn hut'), geschreven in 1212, en in de poëzie van Fujiwara no Teika (1162-1241).⁹ Maar het was Rikyu's thee-ceremonie waardoor wabi de esthetische waarde van eenvoud ging vertegenwoordigen.

Als esthetische term zit de schoonheid van wabi in de onderliggende duisternis. Het is sublieme schoonheid in de harde realiteit van het leven. Als boeddhistisch priester schreef Kenkō zeven eeuwen geleden: 'Moeten we alleen naar de lentebloesem kijken als ze in volle bloei is, of alleen op wolkeloze en heldere nachten naar de maan?'¹⁰ Schoonheid is niet alleen zichtbaar in het vreugdevolle, het luide of het overduidelijke.

Wabi houdt een stilheid in, die kan uitstijgen boven het alledaagse. Het is het accepteren van de realiteit, en het inzicht dat daardoor ontstaat. Het stelt ons in staat om te beseffen dat hoe onze situatie er ook uitziet, er altijd ergens schoonheid in zit verstopt.

Wabi is het gevoel dat ontstaat als je erkent dat schoonheid kan worden gevonden in eenvoud. Het is een gevoel van stille tevredenheid dat ver weg van het uiterlijk vertoon van de materialistische wereld vandaan kan worden gevonden. Gedurende de jaren zijn smaken veranderd en kun je veel decoratief theegerie vinden, maar het wabi-ideaal blijft onderdeel uitmaken van de thee filosofie in Japan.

Uiteindelijk is wabi een manier van denken waardoor je beseft dat nederigheid, eenvoud en zuinigheid manieren zijn om rust en tevredenheid te bereiken. De geest van wabi is sterk verbonden aan het idee dat we accepteren dat onze ware behoeften eenvoudig zijn, en dat we nederig en dankbaar zijn voor de schoonheid die al bestaat, precies daar waar we zijn.